УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ
ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Датум и орган који је именовао комисију

Наставно-научно веће Филолошког факултета на седници од 17. децембра 2013. године

2. **Састав комисије** са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:

1. др Весна Половина, редовни професор опште лингвистике, 18.05. 2001, Филолошки факултет Универзитета у Београду
2. др Зорка Кашић, редовни професор, лингвистика, 04.11.2002. Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, Универзитет у Београду.
3. др Игор Лакић, ванредни професор англистике, 05. маја 2011, Институт за стране језике, Подгорица, Универзитет Црне Горе

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

1. Име, име једног родитеља, презиме: Јелена, Василије, Шајиновић
2. Датум рођења, општина, република: 14.03.1980, Добој, БиХ
3. Датум одбране, место и назив магистарске тезе: 12. мај 2010. Бања Лука, „Приступи модалности у савременим граматикама енглеског и српског језика“.
4. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука: Лингвистика

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

РЕФЕРЕНЦИЈАЛНИ КОНТИНУИТЕТ У ПИСАНОМ И ГОВОРНОМ ДИСКУРСУ

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Докторска дисертација Јелене Шајиновић има 201 страну и садржи: резиме на српском и енглеском језику, пет поглавља, закључак, литературу и биографију аутора. Сваки део рада састоји се од више потпоглавља. После увода (стр. 11–16), други део је посвећен теоријским приступима феномену референцијације (стр. 20–59). У трећем делу

(стр. 60–134) је обрађен феномен референцијалног тока у писаном дискурсу и приказано је шездесетидевет табела. У четвртом делу, (стр. 135–177) у средишту посматрања је реализовање референцијалног континуитета у усменом дискурсу. Овај део има четири табеле. Након закључка који сумира резултате анализе, следи кориштена литература у којој су 92 референце.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

У првом поглављу под насловом *Уводна разматрања* даје се кратак преглед предмета истраживања, циљева, хипотеза и метода које су кориштене у овом истраживању. С обзиром на комплексност истраживане материје, референцијална функција језика се расветљава уз помоћ различитих аспеката и различитих приступа аутора који су се бавили овом проблематиком. Без сагледавања референцијалне функције језика са аспекта семантике, прагматике, психолингвистике, социолингвистике, као и анализе дискурса, слика употребе референцијалних средстава би била непотпуна и необјективна.

Друго поглавље, *Теоријски приступи феномену референцијације,* посвећено је разматрањима релевантних појмовних разграничења у лингвистичкој литераратури везаних за феномен референцијације.

У трећем поглављу под називом *Референцијални континуитет у писаном дискурсу* анализирано је успостављање референцијалног тока у четири врсте писане наративне форме: приповеткама, причама за децу, бајкама и биографијама писаним на енглеском и српском језику. Треће поглавље доноси анализу наведеног корпуса и дели је у два дела. Први део анализе је квалитативна анализа која помаже у извођењу законитости према којима долази до остваривања и одржавања референцијалне континуације у писаном дискурсу. С циљем утврђивања и лакшег уочавања законитости унутар сваке наративне форме одређиване су мање целине као смислене јединице повезане временском перспективом збивања. Говорна ситуација доводи се у везу са прагматичком и семантичком структуром реченице и означава се као актуелизација. Структуру мањих мисаоних целина карактеришу теме и средства која са темом могу бити тешње или лабавије везана. Тај однос назван је планом актуелизације, а означен је терминима први и други план актуелизације.

Кандидаткиња показује да до прономинализације може доћи и у првом и у другом плану актуелизације и то само код оних референата који су већ поменути у пропозицији.
Такође показује да у поменутим формама писаног дискурса ток референцијације зависи од тога да ли се упућује на живе и неживе ентитете дискурса, као и од тога да ли је реч о континуираном упућивању на једног, два и више референата истог или два и више референата супротног пола.

Присуство једног референта у дискурсу омогућава прономинално упућивање на тај исти ентитет све док у дискурс не уђе други референт истог пола, када долази до прекида прономиналне референцијације. Присуство два референта истог пола омогућава прономиналну референцијацију уз услов да се одржи континуитет субјекта. Показано је и да је завршетак једне смисаоне целине и почетак друге место где треба да дође до прекида прономиналне анафоре, без обзира на број референата на које се у том дискурсу упућује.

Осим тога, аутор овога рада уочава да се репетиција именске синтагме као средство одржавања референцијалног континуитета везује за поједине типове наративне форме и поједине ситуације, па је тако карактеристичнија у писаним формама као што је бајка, али

и у ситуацијама у којима је долазило до поређења референата, било по једнакости или неједнакости.

Други део анализе доноси квантитативну анализу проблема референцијалног континуитета чија је сврха била да прати појединачне референте дискурса и утврди референцијалне изразе којима долази до остваривања референцијалног континуитета. У овом делу приказано је да се број референцијалних израза којима се може упутити на живе и неживе референте разликује у смислу да се на живе референте може упутити већим бројем референцијалних израза. Квантитативна анализа проблема референцијалног континуитета бави се током референцијалног континуитета у традиционалном смислу за који се везује прелаз у пасус с обзиром да почетак пасуса може, а и не мора бити мјесто где почиње нова тема.

Сумирајући наведено кандидаткиња доноси закључак да не постоји јединствен образац употребе референцијалних средстава у одржавању референцијалног континуитета који се односи на све наративне форме писане на енглеском и српском језику. Једино важеће правило за оба језика и све писане наративне форме је правило да се референцијација готово увијек успоставља именском синтагмом.

Карактеристике референцијалног континуитета су део зависног односа који постоји између врсте наративне форме у којој долази до његове реализације и природе референта на који се упућује. Због зависног односа у којем се налази врста наративне форме и природа референата није изведен општи закључак употребе референцијалних средстава при преласку у нови пасус када су у питању живи референти, али на основу анализираног тврди се да прелаз у пасус у највећем броју примера није знак да треба доћи до прекида прономиналне анафоре и поновног увођења именске синтагме.

И код упућивања на неживе референте врста наративне форме и природа референата утицали су на избор референцијалних средстава за континуирано упућивање на неки ентитет дискурса. Природа референта најочитије је утицала на реализацију референцијалног континуитета код топонима на које се у 95% случајева упућивало поновљеном именском синтагмом. Осим тога, упућивање на неживе референте директно је везано за употребу демонстратива који су у односу на остала прономинална референцијална средстава били чешће употребљавани. Такође је евидентно да је њихова употреба у појединим наративима попут бајки ограничена на мањи број примера. Као референцијално средство демонстративи су се јављали, у малом броју примера, и уз живе референте. Уз живе референте јављали су се у функцији субјекта клаузе при увођењу нових референата у дискурс, али и у функцији елемента који доприноси идентификацији других елемената. Кандидаткиња анализира и демонстративе који су се јављали и самостално, у замјеничкој функцији и несамостално, у саставу именске фразе као показни детерминатори. Њима су успостављани и различити типови референцијације: временска, ситуациона, анафорска, катафорска, асоцијативна и месна.

У четвртом поглављу под називом *Референцијални континуитет у говорном дискурсу* кандидаткиња анализира говорни дискурс у припремљеним и неприпремљеним говорима. У поглављу о припремљеним говорима анализира дуже и краће говоре којима се говорник у виду монолога обраћа мањој или већој скупини слушалаца и тако остварује комуникативну функцију.

Као и у писаном дискурсу и овдје су, како закључује, нови референти увођени именском синтагмом која у свом саставу има лично име. Иако постоји сличност између припремљених говора као врсте говорног дискурса и писаног дискурса, за припремљене

говоре је карактеристичнија употреба кореференцијалног низа, односно низа измењених именских синтагми које упућују на исти, претходно поменути ентитет дискурса.

Именска синтагма која у свом саставу има лично име и презиме, или она која је проширена, односно измењена неком другом одредницом као што је звање, занимање или титула којом се упућује на исти референт кориштена је да означи промену ситуације, или почетак нове мисаоне целине.

Код упућивања на неживе референте, којих је бројчано било мање у овој врсти говорне форме, на снази је правило да се континунирано упућивање одвија репетицијом именске синтагме. Због уопштености именица којима се упућује на неживе референте, оваквим избором референцијалног средства избегава се двосмисленост тумачења. Прономинално упућивање на неживе референте јавља се само у спорадичним случајевима и то интрареченички.

У поглављу о неприпремљеним говорима дата је анализа текстова разговорног језика реализованог између два или више саговорника у конверзацији која се одвијала лицем у лице. Неприпремљени говори су специфични по томе што представљају спонтан говор у виду дијалога са већим бројем учесника, честим преласком са једне на другу тему, испуштањем гласова и делова речи при изговору, обиљем жаргона и граматички неправилних облика, као и употребом узречица, пауза у говору, и нелексичких гласовних елемената, а све у функцији успостављања и продуживања дијалога. Оно што их одваја од припремљених говора, осим форме, је оно што кандидаткиња зове континуираним увођењем референата. Под континуираним увођењем референата подразумева увођење референта репетицијом именске синтагме које се не мора нужно остварити именском синтагмом која у себи садржи лично име, а која се понавља све до момента у којем сви учесници комуникације не схвате на кога се поменути референ односи. Другим речима, неприпремљени говори су јединствени по начину увођења референата у дискурс. Тај начин захтева продужено време увођења референата и репетицију референцијалног средства које је најчешће именска синтагма, а за циљ има да обезбеди успјешно успостављање даљег тока референцијације.

Као што је показано у усменом дискурсу најтежи део комуникације је идентификовање референта, било да је реч о живим или о неживим референтима. Међутим, кад је референт једном идентификован, даље упућивање одвија се уз помоћ прономиналне анафоре која се не прекида лако чак ни у случајевима када у дискурс уђе нека друга особа истог пола. Осим тога, због специфичности дискурса увођење нових референата може се остварити и нелексичким средствима.

Ток референцијалног континуитета у овој врсти стила зависи од много фактора као што су старосна доб саговорника, њихова професионална орјентација, заједничко интересовање и склоности, а првенствено од тога колико се међусобно познају. Уколико се учесници конверзације добро познају и имају иста интересовања и склоности, утолико ће бити успешнији у остваривању референцијације на неки свој специфичан начин, чак и када у дискурс уведу нове референте употребом показне заменице, а не употребом именске синтагме.

С обзиром да је разговорни стил специфичан и да га одликује дијалог двају или више особа које у току разговора 'скачу са теме на тему' и референцијални континуитет остварен у овој врсти дискурса показује особености које га чине јединственим. Учесници у комуникацији често праве дисконтинуитет размењених тема, а континуитет истих у

одређеним случајевима успостављају асоцијативно, помињањем једног или више појмова наведених у претходним темама чиме везују две раздвојне тематске целине.

Завршни део рада односи се на приказ добијених резултата. Закључни део сумира теоријске и практичне импликације истраживања. На крају рада дата је коришћена литература.

VI Списак научних и стручних радова који су објављени или прихваћени за објављивање на основу резултата истраживања у оквиру рада на докторској дисертацији. Навести називе радова, где и када су објављени. У случају радова прихваћених за објављивање, таксативно навести називе радова, где и када ће бити објављени и приложити потврду о томе.

Радови објављени у научним часописима

1. *Од модалности до начина у енглеском језику*, Значења,бр. 68, Народна библиотека, Добој,2010.

2. *Језик новог доба,* Наука, број 2-3, год.1, вол.2, 2010.

3. *Модалност из угла савремених граматика енглеског и српског језика*, Радови Филозофског факултета Пале, бр.12, књ.1, Филолошке науке, 2010.

4. *Однос лингвистике и логике на пољу модалности,* Филолог, часопис за језик, књижевност и културу, Универзитет у Бањој Луци, Филолошки факултет, II, 2010.

5. *Употреба модалног глагола морати у новинском извјештавању на енглеском и српском језику,* Наслеђе, часопис за књижевнсот, језик, уметност и културу, бр.22, ФИЛУМ, 2012.

Радови са конференција

1. *Стандарди и критеријуми за утврђивање свјетског језика*, Зборник радова са међународног научно-стручног скупа „Едукација за будућност“, Филозофски факултет Зеница, 2012.

2. *Енглески језик и традиционалне вриједности у доба глобализације,* Зборник радова са научног скупа Наука и традиција, књига 7, том 1, Пале, 2012.

3. *The coreference sequence of the abstract noun (phrase) in an expository essay in Serbian and its translation in English,*представљен на научном скупу “Language, Culture and Society in Russian/English Studies”, одржаном 22-23. јула 2013. у Лондону (прихваћен, у штампи).
4. *Some Aspects of Referentiality of the Definite Article, представљен на научном скупу „Going against the grain“*,одржаном 6-8 јуна 2013. у Бањој Луци (прихваћен, у штампи).

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Кандидаткиња је изабрала значајан и недовољно истражен проблем континуираног референцијалног упућивања у писаном и говорном дискурсу. Докторска дисертација Јелене В. Шајиновић *Референцијални континуитет у писаном и говорном дискурсу* одговара одобреној пријављеној теми дисертације. Дисертација је оригиналан и

самосталан научни рад заснован на испитивању обимног корпуса. Адекватан корпус, адекватне методе и анализе довеле су до валидних истраживачких налаза који потврђујуда докторска дисертација **Референцијални континуитет у писаном и говорном дискурсу** кандидаткиње Јелене Шајиновић представља значајан допринос у области лингвистике.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Писана систематично, са добрим познавањем предмета испитивања и добрим владањем релевантним теоријским апаратом, са ослонцем на релевантној литератури, и на основу добро изабраног језичког корпуса, докторска дисертација Јелене Шајиновић представља значајан допринос контрастивној анализи енглеског и српског језика, као и општој лингвистици. Посебну вредност представља чињеница да су аспекти референцијалног континуитета испитани и квалитативном и квантитативном методом што може пружити добру основу даљим истраживањима у домену како анализе дискурса тако и остваривању референцијалног континуитета уопште.

X ПРЕДЛОГ:

Имајући на уму изложену аргументацију са задовољством предажемо Наставно-научном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да прихвати наш позитиван Извештај о докторској дисертацији Јелене Шајиновић под називом **Референцијални континуитет у писаном и говорном дискурсу** и да га упути Већу друштвено-хуманистичких наука Универзитета у Београду на сагласност за њену јавну одбрану пошто сматрамо да садржај, концепција, структура и научна вредност одговарају научним стандардима и да су стекли услови за њену јавну одбрану.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ:

_____

1. др Весна Половина, ред. проф.

_____

2. др Зорка Кашић, редовни професор

_____

3. др Игор Лакић, ванредни професор